

MANUALIA UNIVERSITATIS STUDIORUM ZAGRABIENSIS
UDŽBENICI SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Prof. dr. sc. Katarina Žager
Prof. dr. sc. Boris Tušek
Prof. dr. sc. Ivana Mamić Sačer
Doc. dr. sc. Sanja Sever Mališ
Prof. dr. sc. Lajoš Žager

Računovodstvo I

Računovodstvo za neračunovođe

Redaktor:
Lajoš Žager

Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
Zagreb, 2016.

**HRVATSKA ZAJEDNICA RAČUNOVOĐA
I FINANCIJSKIH DJELATNIKA**
Zagreb, Jakova Gotovca 1/II

Za izdavača:

mr. sc. Bogomil Cota

Predsjednik Izdavačkog savjeta:

prof. dr. sc. Stjepan Tadijančević

Recenzenti:

prof. dr. sc. Danimir Gulin
izv. prof. dr. sc. Hrvoje Perčević
doc. dr. sc. Ksenija Černe

Redaktor:

prof. dr. sc. Lajoš Žager

Korektor:

Damir Maligec

Idejno i grafičko rješenje korica:

doc. dr. sc. Ana Ježovita

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak:

doc. dr. sc. Ana Ježovita
Željka Pervan
Miljenka Stanković

Tisak:

Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb

Odluka o statusu sveučilišnog udžbenika donesena je na sjednici Senata Sveučilišta u Zagrebu održanoj 11. listopada 2016. godine, klasa: 032-01/16-01/26; urbroj: 380-061/252-16-6.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem
000945338

ISBN 978-953-277-107-7

Knjiga „Računovodstvo I - Računovodstvo za neračunovođe” bavi se računovodstvenom problematikom, i to, prije svega, problematikom koju najčešće razmatramo u okviru financijskog izvještavanja. Međutim, za razliku od nekih drugih knjiga iz tog područja, ova knjiga nije opterećena specifičnostima računovodstvenog tretmana brojnih poslovnih događaja odnosno brojnim knjiženjima, brojevima konta, dilemama oko toga na koja konta evidentirati neku transakciju i slično. Naglasak je ovdje na računovodstvenoj logici, tj. na biti računovodstva, a računovodstvenoj tehnici posvećeno je manje pozornosti. U suvremenim uvjetima poslovanja, u uvjetima djelovanja tržišta, računovodstvo postaje sve važnije. Nije moguće zamisliti poslovanje poduzeća te ostvarivanje upravljačkih funkcija, aktivnosti i zadataka bez kvalitetnih računovodstvenih informacija. Uobičajeno se ističe kako je računovodstvo „jezik poslovanja“ ili „poslovni jezik“. Prema tome, svi oni koji zauzimaju značajnu ulogu u poslovnom procesu moraju razumjeti taj jezik. Često se ističe kako svaki poslovni čovjek, između ostalog, mora razumjeti logiku računovodstvenog evidentiranja poslovnih događaja i mora znati čitati financijske izvještaje. To nije samo pretpostavka za ostvarivanje brojnih i složenih upravljačkih funkcija čiji je nositelj menadžment poduzeća na različitim razinama, nego i za donošenje poslovnih odluka mnogih interesno-utjecajnih skupina izvan poduzeća, kao što su vlasnici, kreditori, dobavljači, kupci, država i javnost. Računovodstvo, financijsko izvještavanje i objavljivanje računovodstvenih informacija bitna su pretpostavka dobre prakse korporativnog upravljanja.

Sadržaji predloženi u ovoj knjizi usklađeni su s nastavnim planom i programom kolegija „Računovodstvo I“ koji se izvodi u okviru integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija „Poslovna ekonomija“ i „Ekonomija“ na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i čini dio sadržaja koji su se ranije izučavali u okviru kolegija „Računovodstvo“ na preddiplomskom sveučilišnom studiju „Poslovna ekonomija“ i „Ekonomija“. Također, bitno je istaknuti da se ova knjiga, sadržajima koji se u njoj obrađuju kao i pristupom složenoj računovodstvenoj tematici, naslanja na više ranijih izdanja knjige „Računovodstvo za neračunovođe“ koje je Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika objavljivala u proteklom razdoblju, počevši još od 1995. godine. Naime, ta je knjiga pobudila doista velik interes stručne i znanstvene javnosti te je u proteklih više od dvadeset godina, u više izdanja, bila od velike koristi za više generacija studenata ekonomskih i drugih fakulteta u okviru više studijskih programa. Više generacija poslovnih ljudi i korisnika iz prakse upravo je uz tu knjigu savladavalo osnove računovodstva i financijskog izvještavanja. Na dobrim temeljima tih izdanja, kao i savjetima, sugestijama i preporukama više generacija studenata i čitatelja iz stručnih i znanstvenih krugova te uvažavajući nastavni plan i program kolegija „Računovodstvo I“, nastala je ova knjiga.

Knjiga je podijeljena u šest poglavlja i, pored uobičajenog predgovora i popisa literature, obuhvaća popis tablica, popis slika, kazalo pojmova i bilješku o autorima.

U prvom poglavlju razmatra se kontekst u okviru kojeg je neophodno promatrati računovodstvo i računovodstvene informacije. Računovodstvo nije samo sebi svrha. Govoriti o računovodstvu i računovodstvenim informacijama, a pri tome zanemariti upravljački kontekst nije prihvatljiv pristup. Drugim riječima, svrha je pojmovnog određenja međusobno povezanih i uvjetovanih, a ipak različitih pojmova upravljanje, odlučivanje i informacije po-najprije stvaranje pretpostavki za razumijevanje konteksta u kojemu se računovodstvo u suvremenim uvjetima mora promatrati. Uz to, u prvom poglavlju knjige značajna pozornost posvećena je upravljačkom i računovodstvenom informacijskom sustavu te posebice pojmovnom određenju računovodstva i vrstama računovodstva sa stajališta korisnika. Ovo poglavlje završava definiranjem revizije i analize financijskih izvještaja kao pretpostavki kvalitete računovodstvenih informacija.

U drugom poglavlju detaljno se obrađuju financijski izvještaji poduzeća kao glavni nositelji računovodstvenih informacija neophodni za racionalno poslovno odlučivanje. Posebna pozornost posvećena je temeljnim računovodstvenim kategorijama odnosno komponentama (elementima) financijskih izvještaja poduzeća (imovina, obveze, kapital, prihodi, rashodi, rezultat poslovanja, novčani primici, novčani izdaci, novčani tok). Pri tome se vrlo značajna pažnja posvećuje problematici financijskog položaja i uspješnosti poslovanja.

U trećem poglavlju razmatra se računovodstveni proces. Naime, nakon eksplikacije sadržaja koji se odnose na financijske izvještaje poduzeća kao rezultata računovodstvenog procesa u drugom poglavlju knjige, u trećem se poglavlju detaljnije pojašnjavaju faze računovodstvenog procesa. Pokazuje se da je za razumijevanje samih finan-

cijskih izvještaja od strane korisnika, neophodno razumijevanje ključnih aktivnosti u procesu njihova nastajanja. U tom kontekstu objašnjava se knjigovodstveni konto, pravila evidentiranja na kontu, knjigovodstvene isprave, poslovne knjige itd. Pri razmatranju računovodstvenog procesa na praktičnom primjeru prikazana je problematika evidentiranja (knjiženja) poslovnih promjena, zaključivanja konta i sastavljanja financijskih izvještaja.

U četvrtom poglavlju obrađuje se problematika računovodstvenih politika i procjena. Računovodstvene politike i procjene čine bitnu pretpostavku kvalitete financijskih izvještaja i računovodstvenih informacija te ih uobičajeno razmatramo u kontekstu sadržajnih, a ne tehničkih pravila računovodstvene obrade podataka. Razmatranju računovodstvenih politika prethodi upoznavanje s računovodstvenim načelima i standardima kao ishodištu računovodstvenih politika i procjena. Uz tihe pričuve i skrivene gubitke u ovom je poglavlju značajna pažnja posvećena pregledu najznačajnijih računovodstvenih politika i procjena te računovodstvenom tretmanu promjena računovodstvenih politika i procjena kao i obvezi objave promjena.

U kontekstu poboljšanja financijskog izvještavanja razmotrena je i revizija kao pretpostavka realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja te postupci analize financijskih izvještaja. Povezano s tim, u petom poglavlju knjige sistematizirani su temeljni koncepti revizije financijskih izvještaja, od pojmovnog određenja revizije, pojašnjenja objekta i predmeta revizije, zatim sažetog pregleda najznačajnijih aktivnosti provedbe revizije financijskih izvještaja prema Međunarodnim revizijskim standardima, do samog izvješća neovisnog revizora. Kao što je već istaknuto, u petom poglavlju knjige obrađuju se pojam i značenje analize financijskih izvještaja kao i temeljni instrumenti i postupci analize.

U šestom poglavlju knjige pripremljeni su primjeri sastavljanja financijskih izvještaja u djelatnosti trgovine i djelatnosti proizvodnje kako bi se naglasile i neke specifičnosti računovodstva u tim djelatnostima. Primjeri predloženi u šestom poglavlju usmjereni na problematiku savladavanja sustava dvojnog knjigovodstva, na evidentiranje tipičnih poslovnih događaja te na sastavljanje temeljnih financijskih izvještaja.

Knjiga je rezultat rada petero ravnopravnih autora. Otud stanovite razlike u stilu pisanja, terminologiji pa i neka mala ponavljanja koja je bilo vrlo teško izbjeći.

Knjiga je, ponajprije, namijenjena studentima ekonomskih fakulteta, a zatim i drugih fakulteta. Sasvim sigurno, knjiga je namijenjena i onima koji se bave teorijskim i praktičnim problemima računovodstva, financijskog izvještavanja, revizije i analize financijskih izvještaja, računovođama, internim, eksternim i državnim revizorima, analitičarima, financijskim djelatnicima, ali može biti korisna i znatno širem krugu korisnika - menadžerima na svim razinama, članovima nadzornih i revizijskih odbora te drugim donositeljima poslovnih odluka izvan poduzeća (vlasnicima, investitorima, kreditorima i dr.).

Zahvaljujemo svima koji su pridonijeli objavljivanju ove knjige. Posebnu zahvalnost izražavamo našim recenzentima, prof. dr. sc. Danimiru Gulinu, izv. prof. dr. sc. Hrvoju Perčeviću i doc. dr. sc. Kseniji Černe na ljudskoj susretljivosti, na primjedbama i savjetima iznimno korisnima pri nastajanju ove knjige. Zahvalnost dugujemo nakladniku Hrvatskoj zajednici računovođa i financijskih djelatnika bez čije bi potpore objavljivanje ove knjige bilo otežano. Odgovornost za sve napisano u ovoj knjizi ipak snose samo autori. Primjedbe, prigovore i savjete prihvatit ćemo s uvažavanjem.

Zagreb, listopad 2016.

Autori

1. RAČUNOVODSTVENE INFORMACIJE KAO PODRŠKA POSLOVNOM UPRAVLJANJU

(Lajoš Žager, Katarina Žager, Boris Tušek)

1.1. Pojam, funkcije i razine upravljanja (Boris Tušek).....	2
1.2. Pojam i proces poslovnog odlučivanja (Boris Tušek)	11
1.3. Informacije kao pretpostavka upravljanja (Lajoš Žager)	14
1.4. Upravljački i računovodstveni informacijski sustav (Lajoš Žager).....	16
1.5. Pojam i osnovna obilježja računovodstva (Katarina Žager).....	20
1.6. Vrste računovodstva sa stajališta korisnika (Katarina Žager)	23
1.7. Revizija i analiza financijskih izvještaja kao pretpostavke kvalitete računovodstvenih informacija (Lajoš Žager, Boris Tušek)	26

2. FINANCIJSKI IZVJEŠTAJI I TEMELJNE RAČUNOVODSTVENE KATEGORIJE

(Katarina Žager, Lajoš Žager)

2.1. Pojam i vrste financijskih izvještaja (Katarina Žager)	34
2.2. Bilanca - izvještaj o financijskom položaju (Katarina Žager).....	35
2.2.1. Elementi financijskog položaja	35
2.2.2. Imovina	37
2.2.3. Obveze i kapital.....	42
2.2.4. Međuovisnost imovine, obveza i kapitala	44
2.2.5. Pravila sastavljanja bilance	45
2.2.6. Vrednovanje bilančnih pozicija	48
2.2.7. Vrste bilanci.....	49
2.3. Račun dobiti i gubitka - izvještaj o uspješnosti poslovanja (Katarina Žager) ...	50
2.3.1. Elementi uspješnosti poslovanja	50
2.3.2. Prihodi	53
2.3.3. Rashodi	54
2.3.4. Uvjetovanost prihoda i rashoda promjenama imovine i obveza	58
2.3.5. Oblik iskazivanja računa dobiti i gubitka.....	60
2.3.6. Priznavanje prihoda i rashoda	64
2.3.7. Izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti.....	66
2.4. Izvještaj o novčanim tokovima (Katarina Žager).....	68
2.4.1. Cilj sastavljanja izvještaja o novčanim tokovima	68
2.4.2. Osnovni elementi izvještaja o novčanim tokovima.....	68
2.4.3. Oblik iskazivanja izvještaja o novčanim tokovima	69
2.5. Izvještaj o promjenama kapitala (Katarina Žager).....	73
2.6. Bilješke uz financijske izvještaje (Katarina Žager).....	75
2.7. Godišnje izvješće (Katarina Žager, Lajoš Žager).....	76

3. RAČUNOVODSTVENI PROCES

(Katarina Žager)

3.1. Pojam i sadržaj računovodstvenog procesa (Katarina Žager)	84
3.1.1. Opći model funkcioniranja računovodstvenog informacijskog sustava..	84
3.1.2. Faze računovodstvenog procesa	85
3.2. Evidencijski dio računovodstvenog procesa (Katarina Žager).....	88
3.3. Poslovni događaji i knjigovodstvene isprave (Katarina Žager).....	89
3.3.1. Pojam i značaj knjigovodstvenih isprava	89
3.3.2. Vrste knjigovodstvenih isprava	91
3.3.3. Kontrola i čuvanje knjigovodstvenih isprava	93
3.4. Knjigovodstveni konto i pravila evidencije na kontu (Katarina Žager)	95
3.4.1. Pojam i sadržaj konta	95
3.4.2. Otvaranje konta	99
3.4.3. Pravila evidencije na kontu - sustav dvojnog knjigovodstva.....	100
3.4.3.1. Pravila knjiženja na kontima aktive i pasive	104
3.4.3.2. Pravila knjiženja na kontima prihoda i rashoda	107
3.4.4. Zaključak konta	108
3.5. Poslovne knjige (Katarina Žager)	109
3.5.1. Osnovne poslovne knjige	110
3.5.2. Pomoćne poslovne knjige.....	113
3.5.3. Otvaranje i zaključak poslovnih knjiga	116
3.6. Financijski izvještaji kao output računovodstvenog procesa (Katarina Žager)..	117
3.6.1. Predzaključni radovi.....	117
3.6.2. Inventura.....	118
3.6.3. Knjigovodstvene pogreške i metode njihova ispravljanja	122
3.6.4. Završni obračun.....	127
3.6.5. Sastavljanje financijskih izvještaja.....	131

4. RAČUNOVODSTVENE POLITIKE I PROCJENE

(Lajoš Žager, Katarina Žager, Boris Tušek, Ivana Mamić Sačer, Sanja Sever Mališ)

4.1. Računovodstvena načela, standardi i zakonski propisi kao ishodište računovodstvenih politika i procjena (Katarina Žager).....	140
4.1.1. Računovodstvena načela i pretpostavke	140
4.1.2. Računovodstveni standardi.....	144
4.1.3. Zakonski propisi	147
4.2. Pojam računovodstvenih politika (Boris Tušek, Ivana Mamić Sačer, Sanja Sever Mališ).....	148
4.2.1. Uloga i značaj računovodstvenih politika	149
4.2.2. Proces odabira računovodstvenih politika.....	150
4.2.3. Pregled najznačajnijih računovodstvenih politika.....	151

4.2.3.1. Računovodstvene politike na području dugotrajne materijalne imovine - alternativne metode obračuna amortizacije	151
4.2.3.2. Računovodstvene politike na području dugotrajne nematerijalne imovine	157
4.2.3.3. Računovodstvene politike na području zaliha - alternativne metode obračuna utroška zaliha sirovina i materijala	158
4.2.3.4. Računovodstvene politike na području financijske imovine i obveza.....	165
4.2.3.5. Računovodstvene politike na području dugoročnih rezerviranja	168
4.2.3.6. Računovodstvene politike na području priznavanja prihoda.....	171
4.3. Pojam računovodstvenih procjena (Ivana Mamić Sačer, Sanja Sever Mališ)	174
4.3.1. Računovodstvene procjene i prosudbe	174
4.3.2. Pregled najznačajnijih računovodstvenih procjena	177
4.3.2.1. Računovodstvene procjene na području dugotrajne nematerijalne i materijalne imovine	178
4.3.2.2. Računovodstvene procjene na području zaliha	182
4.3.2.3. Računovodstvene procjene na području financijske imovine i obveza.....	184
4.3.2.4. Računovodstvene procjene na području dugoročnih rezerviranja	186
4.3.2.5. Računovodstvene procjene na području priznavanja prihoda ..	190
4.4. Tihe pričuve (latentne rezerve) i skriveni gubici (Lajoš Žager)	191
4.5. Računovodstveni tretman promjena računovodstvenih politika i procjena (Ivana Mamić Sačer)	194
4.5.1. Načelo dosljednosti kao pretpostavka usporedivosti financijskih izvještaja	194
4.5.2. Promjene računovodstvenih politika	195
4.5.3. Promjene računovodstvenih procjena.....	196
4.6. Objave računovodstvenih politika i procjena (Ivana Mamić Sačer)	197

5. REVIZIJA I ANALIZA KAO PRETPOSTAVKE KVALITETE FINANCIJSKOG IZVJEŠTAVANJA

(Lajoš Žager, Ivana Mamić Sačer, Sanja Sever Mališ)

5.1. Ciljevi financijskog izvještavanja i kvaliteta financijskih izvještaja (Lajoš Žager, Ivana Mamić Sačer, Sanja Sever Mališ)	204
5.2. Revizija kao pretpostavka realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja (Lajoš Žager, Sanja Sever Mališ)	207
5.2.1. Pojam i uloga revizije.....	207
5.2.2. Objekt i predmet revizije.....	210
5.2.3. Provedba revizije financijskih izvještaja prema Međunarodnim revizijskim standardima	211
5.2.4. Revizorovo izvješće o financijskim izvještajima	216
5.3. Analiza financijskih izvještaja (Lajoš Žager).....	222

5.3.1. Pojam i značenje analize financijskih izvještaja	222
5.3.2. Klasifikacija temeljnih instrumenata i postupaka analize financijskih izvještaja.....	224
5.3.3. Horizontalna i vertikalna analiza financijskih izvještaja na primjeru poduzeća A	230
5.3.3.1. Polazni podaci za analizu	230
5.3.3.2. Postupak horizontalne analize i komparativni financijski izvještaji	232
5.3.3.3. Postupak vertikalne analize i strukturni financijski izvještaji ...	234
5.3.4. Analiza financijskih izvještaja pomoću skupina pokazatelja na primjeru poduzeća ABC	237
5.3.4.1. Polazni podaci za analizu	237
5.3.4.2. Temeljni pokazatelji analize financijskih izvještaja.....	240
5.3.5. Sustavi pokazatelja i sintetički pokazatelji.....	247
6. SASTAVLJANJE FINACIJSKIH IZVJEŠTAJA (Boris Tušek, Ivana Mamić Sačer, Sanja Sever Mališ)	
6.1. Elementi financijskog položaja - imovina, obveze i kapital (Boris Tušek).....	254
6.2. Elementi uspješnosti poslovanja - prihodi, rashodi i rezultat poslovanja (Boris Tušek)	262
6.3. Evidencija poslovnih događaja - sustav dvojnog knjigovodstva (Boris Tušek) .	264
6.4. Primjer sastavljanja seta financijskih izvještaja u trgovini (Boris Tušek, Ivana Mamić Sačer, Sanja Sever Mališ)	270
6.5. Primjer sastavljanja seta financijskih izvještaja proizvodnog poduzeća (Boris Tušek, Ivana Mamić Sačer, Sanja Sever Mališ)	292
Literatura	325
Popis slika	331
Popis tablica	333
Kazalo pojmova	337
Bilješka o autorima	341